

ОСНОВИ ЗАГАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЇ: біо-, гео-, техно-, агро-, соціо- (екологія); ОХОРОНА ПРИРОДИ; ЗБАЛАНСОВАНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

УДК 504.6

Гаврик-Максимчук Ю.О., студент спеціальності 101 “Екологія”, ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Науковий керівник **Серебряков В.В.** – доктор біологічних наук, професор, професор кафедри екології, природничих і математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ КОЗЯТИНСЬКОГО РАЙОНУ

Стаття виконана на основі проведення досліджень щодо оцінки стану лісових екосистем Козятинського району. В основу методики дослідження взято аналітичне оброблення отриманих даних щодо збереженості лісових екосистем Козятинського району в структурі локальної регіональної екомережі. Встановлено, що лісові екосистеми представлені в недостатній кількості в структурі природно-заповідного фонду. В ході роботи було встановлено, що існуючі лісові заповідні території мають критичний стан. Результатом проведеної роботи стали пропозиції щодо збереження біорізноманіття лісових екосистем Козятинського району.

Ключові слова: екологічний стан, лісові екосистеми, природно-заповідний фонд, біотичне різноманіття, екомережа.

The article is based on the research on the assessment of the forest ecosystems of the Koziatyn district. The research methodology is based on the analytical processing of the obtained data on the conservation of forest ecosystems of the Koziatyn district in the structure of the local regional eco-network. It has been established that forest ecosystems are underrepresented in the structure of the nature reserve fund. In the course of the work it was established that the existing forest protected areas are in a critical condition. The work carried out resulted in proposals to preserve the biodiversity of the forest ecosystems of the Koziatyn district.

Key words: environmental condition, forest ecosystems, nature reserve fund, biotic diversity, ecological network.

Постановка проблеми. В умовах інтенсивного лісокористування, дбайливе ставлення до лісів, раціональне використання їхніх багатств, турбота про відновлення та підвищення їх продуктивності є одним з головних завдань держави. Сьогодні актуальним питання посилення середовищевірних та інших функцій лісу окрім функції джерела деревини. А тому дослідження лісових екосистем на даний час досить актуальне і необхідне.

Збереження лісових екосистем є важливим чинником збереження біотичного і ландшафтного різноманіття та формування сталого розвитку регіонів. В даний час в умовах великої розораності ґрунтів, ліси є найбільш самодостатніми та антропоотолерантними екосистемами на межі поєднання природних та штучних ландшафтів. Найбільш ефективно збереження лісових екосистем відбувається в структурі природно-заповідного фонду. В свою чергу лісовий природно-заповідний фонд є важливим каркасом формування схеми всіх рівнів організації екомережі, оскільки лісові екосистеми є найбільш багатими за рівнем біорізноманіття та його непорушності від людської діяльності.

Матеріали й методи досліджень. На основі загальноприйнятих методик проведення дослідження та картографічних матеріалів, літературних джерел, матеріалів лісовпорядкування спеціалізованих лісгосподарських підприємств та візуального обстеження, проведено оцінку стану лісових екосистем Козятинського району щодо їх репрезентативності в природоохоронних територіях та структурних компонентах локальної та регіональної екомережі.

Об'єкт дослідження – лісові екосистеми Козятинського району в контексті збереження біотичного та ландшафтного різноманіття.

Методи дослідження – експедиційний, аналітично-діагностичний, метод порівняльної екології, екологічного моніторингу.

Результати досліджень. Козятинський район – адміністративний район Вінницької області в Україні розташований у північній частині області, яка у фізико-географічному відношенні належить до лісостепової зони на Придніпровській височині. Площа району 1120 км², що становить 4,8 % площі області [8].

Лісистість району складає 4,2%. Природно-заповідний фонд Калинівського району складається з 4 одиниці загальною площею 237,55 га, що складає 0,21% від загальної площі адміністративного району (табл. 1) [4].

Таблиця 1

**Функціонально-просторова структура природно-заповідного фонду
Козятинського району**

Категорія заповідності	Назва об'єкту чи території	Площа, га	Частка в структурі ПЗФ, %	Стан та об'єкти збереження
БЗЗЗ	Урочище “Сестринівська дача”	48,0	20,2	Задовільний, природний ліс зі штучними лісовими насадження
ЛЗМЗ	“Немиринецьке”	30,0	12,6	Задовільний, штучні лісові насадження сосни звичайної, заболочені ділянки
ЛЗМЗ	“Перемога”	18,0	7,5	Незадовільний, штучні лісові насадження ялини європейської, заболочені ділянки
БЗМЗ	Курочка	50,4	21,2	Задовільний, Ділянка лугово-болотної рослинності
БЗМЗ	Капличка	20,0	8,4	Задовільний, штучні лісові насадження сосни звичайної, заболочені ділянки
ГЗМЗ	Опустя	46,8	19,7	Задовільний, штучні лісові насадження сосни звичайної, заболочені ділянки, дебітні джерела
ЕЗМЗ	Титусівський ліс	13,3	5,6	Задовільний, природний ліс, мурашники,
БППМЗ	Вікові дуби	0,03	0,01	Задовільний, корінний тип лісу
БППМЗ	Сосна веймутова	1,0	0,42	Задовільний, дерево екзот
БППМЗ	Ялина срібляста	0,01	0,004	Задовільний, дерево екзот
БППМЗ	Софора японська	0,01	0,004	Задовільний, дерево екзот
БППМЗ	Кашперівський парк	10,0	4,2	Незадовільний, парк
Всього / Середнє		237,55	0,21	

Козятинський район є найбільш лісодифіцитним районом Вінницької області. Тому найважливішим завданням для ефективного збереження лісових екосистем в районі є збільшення рівня лісистості території до його оптимального показника, який для умов Лісостепу України складає не менше 10% від площі адміністративного району. Відповідно існує проблема заліснення території району, якій має передувати широка інвентаризація всіх силових, деградованих земель, а також земель, які є уже малопридатні для сільськогосподарського використання.

Згідно даних таблиці 1, на території Козятинського району в природно-заповідному фонді охороняються переважно природні та штучні лісові насадження та інше біорізноманіття пов'язане з ними, а також ботанічна пам'ятка природи, яка за своєю сутністю є парком-пам'яткою садово-паркового мистецтва.

Основним користувачем лісових екосистем Козятинського району є державне підприємство «Хмільницьке лісове господарство». Загальна площа лісового фонду підприємства в межах адміністративного району складає майже 7 тис. га з яких площа лісів складає понад 6,5 тис. га, частка лісового природно-заповідного фонду складає 3,0% (табл. 1.) [5].

Таблиця 1

Поділ лісів на категорії в межах ДП «Хмільницьке ЛГ»

Лісове господарство	Категорії земель						
	Площа земель лісового фонду, га	З них покриті лісовою рослинністю, га	В т.ч. лісових культур, га	Природно-заповідний фонд, га	Мисливські угіддя, га	Загальний запас, тис. м ³	Середній вік лісу (роки)
Хмільницьке	6900	6500	6000	42,7	6800	1010,1	55

Провівши аналіз матеріалів лісовпорядкування і натурні обстеження нами встановлено, що в межах ДП «Хмільницьке ЛГ» є певна частка лісових екосистем, які підпадають під критерії лісів високої природоохоронної цінності (особливо цінні для збереження ліси), які можуть стати перспективними заповідними об'єктами і територіями ПЗФ в структурі як локальної екомережі Козятинського району так і в структурі регіональної екомережі Східного Поділля становить понад 867,1 га [1-7]. Дані отриманні в результаті досліджень приведені в таблиці 3.

Згідно даних таблиці визначено, що в межах ДП «Хмільницьке ЛГ» є наявні лісові масиви на загальній площі 550,2 га в яких мігрують зубри європейські, а також є відтворювальні ділянки мисливських тварин. Дані лісові масиви є особливо цінними для збереження лісами, оскільки в них зосередженні види біорізноманіття, які перебувають на межі виживання. Такі ділянки повинні бути внесені в категорію заповідності «загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення» з подальшим включенням їх в заповідну зону перспективного національного природного парку НПП

“Центральне Поділля” на території Вінницького, Калинівського, Хмельницького та Козятинського адміністративних районів.

Таблиця 3

Ліси високої природоохоронної цінності в межах ДП “Хмельницьке ЛГ”

Лісове господарство	Наявність відтворювальних ділянок мисливських тварин та місця оселі зубра, га	Наявність мурашників, га	Наявність боліт, га	Наявність місць гніздування птахів, га	Наявність питних джерел, га	Наявність ділянок з виходом на поверхню кам'яних порід, га	Всього по господарству
Хмельницьке	550,2	30,3	109,0	40,7	35,9	55,6	821,7

Лісові ділянки з наявними колоніями мурашників є важливими осередками збереження ентомофауни і тому повинні бути включені в категорії заповідності “ентомологічний заказник місцевого значення” або “ентомологічна пам'ятка природи місцевого чи загальнодержавного значення”. Дані ділянки в перспективі можуть доповнити заповідну зону “Центральне Поділля”.

Заболочені лісові ділянки в межах Козятинського району також є особливо цінними для збереження лісами, оскільки на них трапляються зарослі ділянки верби трав'яної, яка внесена до Червоної книги України. Такі ділянки потребують особливої уваги та режиму охорони і поблизу них повинен бути обмежений режим лісокористування.

Лісові екосистеми з місцями гніздування птахів є об'єктами збереження вразливих екосистем як регіонального так і національного рівня. Тому дані лісові ділянки повинні бути включені в структуру природно-заповідного фонду в категорію заповідності “орнітологічний заказник місцевого або загальнодержавного значення”.

Лісові масиви з наявністю питних джерел є важливими об'єктами забезпечення питною водою і повинні охоронятися в структурі природно-заповідного фонду в категоріях заповідності “гідрологічні пам'ятки природи місцевого значення” або “гідрологічні заказники місцевого значення”.

В лісових масивах, де є виходи на поверхню кам'янистих порід можна також створити категорії заповідності, а саме “геологічні пам'ятки природи місцевого значення” та “ландшафтні пам'ятки природи місцевого значення” і “заповідні урочища”.

Висновки. Лісові екосистеми в межах Козятинського району є важливими територіями, які багаті на біотичне та ландшафтне різноманіття. Козятинський район є малолісним і тому найважливішим завданням для ефективного збереження лісових екосистем в районі є збільшення рівня лісистості території до його оптимального показника, який для умов Лісостепу України складає не менше 10% від площі адміністративного району. Проте більшість лісових екосистем не мають належного режиму охорони. Існуюча мережа природно-заповідного фонду є недостатньою і перебуває в кризовому стані. На нашу думку,

тільки збільшення кількісного показника природно-заповідного фонду особливо в лісових екосистемах може кардинально змінити ситуацію. Збільшення кількісного показника природно-заповідного фонду Козятинського району є важливим аспектом збереження біотичного та ландшафтного різноманіття Східного Поділля і запровадження стратегії збалансованого розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Єлісавенко Ю.А. Особливо цінні для збереження ліси в структурі регіональної екомережі Вінниччини. Матеріали науково-практичної конференції "Природозаповідання як основна форма збереження біорізноманіття" (20-21 вересня 2012 року). Кременець: ТОВ "ПАПРУС-К", 2012. С. 478-483.
2. Єлісавенко Ю.А. Формування каркасу регіональної екомережі Східного Поділля на підставі перспективних заповідних об'єктів і територій в структурі лісового фонду. Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2018. Т. 28.№7. С. 74-77.
3. Єлісавенко Ю.А. Перспективные лесные заповедные объекты и территории Восточного Подолья в структуре региональной экологической сети. Stiinta Agricola. Chişinău, 2018, №. 2. С. 82-86.
4. Екологічна безпека Вінниччини. Монографія. За заг. ред. Олександра Мудрака. Вінниця: ВАТ "Міська друкарня", 2008. 456 с.
5. Мудрак О.В. Мудрак Г.В. Стратегія збалансованого розвитку Вінницької області: екологічна складова: Навчально-метод. посіб., – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2013. 84 с.
6. Мудрак О.В., Мудрак Г.В., Поліщук В.М. та ін. Еталони природи Вінниччини. [Монографія]. За заг. ред. О.В. Мудрака. Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД" 2015. 540 с.
7. Сучасний стан і майбутні перспективи природно-заповідного фонду України [Електронний ресурс]. 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://metodportal.net/node/76419>.
8. <https://uk.wikipedia.org/wiki> – офіційний сайт Вікіпедії

УДК 352.073 (477)

Білоус Н.П., студент спеціальності 101 "Екологія" КЗВО "Вінницька академія безперервної освіти".

Науковий керівник: **Нагорнюк О.М.** – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО "Вінницька академія безперервної освіти".

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

У статті розглянуто основні етапи розробки стратегії сталого розвитку територіальної громади в рамках реалізації державної екологічної політики. Запропоновано систему послідовних етапів розробки стратегії сталого розвитку територіальної громади на основі комплексного підходу з врахуванням економічної, екологічної, і соціальної складової.

Ключові слова: стратегія сталого розвитку, територіальна громада, екологічна політика, економічна, екологічна і соціальна складова.

The article considers the main stages of developing a strategy for sustainable development of the territorial community in the implementation of state ecological policy. The system of successive stages of development of strategy of sustainable development of territorial community on the basis of the complex approach taking into account economic, ecological, and social component is offered.

Key words: sustainable development strategy, territorial community, ecological policy, economic, ecologic and social components.